

OPIS PRACY Z DZIECKIEM Z ZABURZENIAMI EMOCJI I ZACHOWANIA na przykładzie dziecka chorego na zespół Aspergera i astmę oskrzelową

1. Charakterystyka ucznia:

Marcel K. ma 12 lat i uczęszcza do V klasy szkoły podstawowej. W sierpniu 2015 r. poradnia psychologiczno- pedagogiczna w Tczewie wydała orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z powodu stanu zdrowia chłopca. U Marcela zdiagnozowano zespół Aspergera, który utrudnia mu funkcjonowanie w grupie rówieśniczej. Marcel wymaga kształcenie specjalnego, które - w formie dostosowanej do jego możliwości psychofizycznych - umożliwi mu stymulację funkcji poznawczych, rozwijania umiejętności komunikacyjno- społecznych i zapewni warunki do dalszego optymalnego rozwoju.

2. Opis choroby zdiagnozowanej u Marcela

Zespół Aspergera jest to całościowe zaburzenie rozwoju mieszczące się w spektrum autyzmu. Zaburzenie to obejmuje przede wszystkim upośledzenie umiejętności społecznych, trudności w akceptowaniu zmian, obsesyjne zainteresowania i ograniczoną elastyczność myślenia przy braku niepełnosprawności umysłowej.

Podstawowe objawy zespołu Aspergera u Marcela K.:

a) zaburzone interakcje społeczne

- słaby zakres umiejętności społecznych. Chłopiec nie odczuwa potrzeby dzielenia się informacjami (chyba, że go ktoś poprosi), doświadczeniami i tworzenia więzi z rówieśnikami. Najczęściej jest samotny. Jego dobroduszość bywa powodem wyszydzania i ataków (również fizycznych). Marcel często skupia się na małym detalu i nie zauważa całej sytuacji.

b) kłopoty z porozumiewaniem się / komunikacją

- Problemem u chłopca jest zarówno komunikacja słowna jak i bezsłowna. Marcel nie potrafi zinterpretować tego, co mówią do niego inne osoby(zbyt dosłownie bierze to, co się do niego mówi, nie rozumie metafor, frazeologizmów, slangu młodzieżowego). Zapamiętane wcześniej zwroty, nie zawsze wykorzystuje w odpowiednim kontekście. Posługuje się słownictwem bardzo formalnym, mówi monotonnym głosem. Na interesujący temat potrafi mówić długo i dużo, nawet gdy widzi, że osoba słuchająca go się nudzi.

c) szczególne zainteresowania / natręctwa

- Jednym z podstawowych objawów zespołu Aspergera jest nietypowe zainteresowanie jakimś typowym tematem. Często te zainteresowania dotyczą środków transportu np. samolotów, tramwajów; dinozaurów, map, komputerów. Zdarza się, że zainteresowania się zmieniają, ale nie

intensywność ich przeżywania i fascynacji. Marcel interesuje się programami i grami komputerowymi. Często korzysta z Matlandii i Faktoryballs.

d) powtarzające się rytuały, schematyczne zachowanie, brak elastyczności

- Uczeń ma skłonności do wymuszania bardzo sztywnych reguł na sobie i otoczeniu. Dotyczą one przeważnie tego, co będzie robione, w jaki sposób i w jakiej kolejności. Zachowanie takie przysparza mu kłopotów. U Marcela dostrzega się trudności w myśleniu twórczym i konkretnym, dlatego niektóre rzeczy wykonuje bez zmian. Niekiedy bardzo dobrze zapamiętuje informacje bez ich zrozumienia. Błędem jest przeświadczenie, że skoro powtarza zapamiętane informacje, to wie o czym mówi.

Jak można pomóc chłopcu?

- wydawaj proste polecenia łatwe do zrozumienia,
- skomplikowane instrukcje wspieraj schematem rysunkowym,
- upewnij się, że dziecko cię rozumie,
- zachęcaj do kontaktu wzrokowego,
- określ dokładnie, ile czasu dziecko może poświęcić na swoje zainteresowania w ciągu dnia i przestrzegaj ustaleń,
- wdrażaj do „czekania na swoją kolej” w różnych zadaniach,
- informuj o czynnościach, które mają nastąpić np. za 10 minut ,
- staraj się delikatnie zmieniać sztywne zachowania dziecka,
- staraj się rozpoznać, jakie sytuacje są najbardziej stresujące dla dziecka i próbuj ich unikać,
- znajdź sposób na opanowanie złego zachowania, np. przytul, zignoruj,
- wdrażaj i wyjaśniaj zasady zachowania w miejscach publicznych i prywatnych

3. Cel zajęć:

- indywidualizacja wymagań i metod pracy w zależności od rzeczywistych trudności,
- bazowanie na mocnych stronach (łatwość w przyswajaniu wiedzy z przedmiotów ścisłych),
- nauka zasad funkcjonowania społecznego,
- nabywanie umiejętności społecznych z zakresu słuchania, rozpoczynania i prowadzenia rozmowy, proszenia o pomoc, przeproszania, radzenia sobie z czymś gniewem, ze strachem, nagradzania siebie, pomagania innym, negocjowania, reagowania na zaczepki, obrony swoich praw, ujęcia się za kolegą, radzenia sobie z oskarżeniem, decydowania o zrobieniu czegoś, wyznaczania celu i koncentrowania się na zadaniu,
- poznawanie emocji, mimiki, gestów, mowy ciała, reakcji innych ludzi na to samo wydarzenie,
- przeciwdziałanie wtórnym zaburzeniom emocjonalnym wywołanych odrzuceniem i przemocą ze strony rówieśników,

- wspieranie ucznia w trudnych sytuacjach,
- podnoszenie poczucia bezpieczeństwa poprzez cieniowanie dziecka w szkole,
- współpraca z rodzicami i specjalistami (psychologiem, pedagogiem, wychowawcą).

Metody pracy: instrukcja, pogadanka, rozmowa, metody aktywizujące (mapa myśli, meta plan, burza mózgów), metoda P. Dennisona, W. Sherborne, arteterapia (scenki sytuacyjne, historyjki, drama), Trening Zastępowania Agresji- TZA, terapia behawioralna i poznawczo-behawioralna, socjoterapia.

4. Praca indywidualna

Marcel nie nawiązuje typowych dla wielu dzieci kontaktów rówieśniczych,

- nie reaguje albo reaguje nietypowo na reakcje emocjonalne innych osób,
- nie dzieli się spontanicznie radością z innymi,
- wydaje się, że nie zauważa innych osób,
- nie wykorzystuje spojrzenia do komunikacji,
- najczęściej ma taki sam wyraz twarzy,
- patrzy na kogoś, ale nie uśmiecha się.

Uczeń nie radzi sobie z rozpoznawaniem i rozumieniem emocji, odczytywaniem mimiki, gestów i mowy ciała. W sytuacji gdy jest wzburzony najlepiej odizolować go od grupy na konieczny okres i dać mu możliwość zrelaksowania się np. poprzez słuchanie muzyki, w domu zabawę wodą. Z uwagi na to, że - nie znosi hałasu i nadmiaru bodźców- w czasie przerw przebywa w sekretariacie, gabinecie psychologa, świetlicy lub bibliotece (miejscach o zminimalizowanym dostępie do dźwięków). Ze stresem i trudnymi sytuacjami radzi sobie, gdy pamięta o zastosowaniu techniki OOPP (odejść, oddychaj, pomyśl, powiedz). Z chłopcem prowadzone są rozmowy na temat wydarzeń i czynników zewnętrznych wywołujących złość i reakcji wpływających z tego uczucia (napięcie mięśniowe, zaciśnięte pięści, płacz, odgrazanie się). Wspólnie z dzieckiem opracowuję „Kodeks złości”, w którym są zapisywane zasady oraz sposoby radzenia sobie ze złością. Trening kontroli złości u Marcela polega na używaniu reduktorów (technik służących do zmniejszania poziomu gniewu np. głębokie oddechy, liczenie wstecz, wyobrażenie spokojnej sytuacji, wyobrażenie odległych konsekwencji czyjegoś zachowania. Marcel uczy się też używać monitów w dialogu wewnętrznym, np. „bądź spokojny”, „panuj nad sobą”, cudze zachowanie nie zawsze musi być wrogie.

5. Przebieg zajęć:

- **Etap przygotowawczy** – wstępny obejmuje działania mające na celu rozładowanie i wyciszenie negatywnych emocji, wyzwolenie potencjalnych możliwości i zainteresowań, odzyskanie wiary we własne siły – zwiększenie motywacji do pracy, nawiązanie przyjaznych relacji terapeuta – dziecko.

Dziecko podczas pierwszej fazy zajęć uczestniczy w ćwiczeniach funkcji percepcyjno-motorycznych i ich koordynacji w formie gier i zabaw.

- **Terapia właściwa** doskonali umiejętności. Głównym celem terapii właściwej jest stymulacja ogólnej sprawności intelektualnej, pobudzanie aktywnego, twórczego myślenia w zadaniach wymagających różnicowania, klasyfikowania i porównywania. Czytanie odpowiednio dobranych tekstów wzmacniania i wydłuża koncentrację uwagi i wpływa korzystnie na integrację funkcji percepcyjno-motorycznych i usprawnia proces myślowy dziecka.
- Etap trzeci utrwała zdobyte umiejętności we wszystkich sferach. Ćwiczenia zaburzonych funkcji mają charakter zabawowy i oddziałują psychoterapeutycznie, poza tym korygują, kompensują i relaksują.

6. Opis kolejnych ćwiczeń

Ćwiczenia, które są prowadzone z dzieckiem trwają od 10 do 15 minut. Do ćwiczeń tych używam: koca, trampoliny, nagrań dźwięków natury, muzyki relaksacyjnej, klasycznej, z filmów, materiały sypkie, modelina, ciastolina, przyprawy, potrawy, warzywa i owoce, zapachy.

Propozycje ćwiczeń stymulujących zmysły:

a) **czucie proprioceptywne (głębokie):**

huśtanie na kocu, podskoki na trampolinie, stanie na równoważni, bujanie w toczku rehabilitacyjnym, na łóżku wodnym;

b) **zmysły wzroku:**

dostarczanie bodźców wielobarwnych (wystrój sali, ciekawe pomoce dydaktyczne), używanie zdecydowanych kolorów (czarny, czerwony, żółty);

c) **zmysły słuchu:**

słuchanie szelestów, dźwięków wydawanych przez ludzi, zwierzęta, przedmioty, różnicowanie ich, lokalizowanie źródła dźwięku, rozpoznawanie tonu głosu, intonacji (nagrania różnorodnych głosów np. śmiech, płacz), słuchanie dźwięków instrumentów muzycznych;

d) **zmysłu dotyku:**

masowanie ciała rękami terapeuty, pocieranie dłoni i innych części ciała przedmiotami o różnorodnej fakturze, wielkości, twardości i kształcie, przesypywanie materiałów sypkich, zabawy w wodzie, manipulowanie materiałami przekształcalnymi: ziemią, masą solną, plasteliną, gliną;

e) zmysłu smaku:

smakowanie różnych potraw, rozpoznawanie pokarmów na podstawie smaku, różnicowanie smaku: słodkiego, kwaśnego, słonego, gorzkiego;

f) zmysłu węchu:

wąchanie artykułów spożywczych, kosmetyków. Stosowanie zapachów do sygnalizowania pór roku (wiosna – zapach cytryny, lato - zapach różany, zima -zapach mięty, jesień – zapach lawendy).

7. Podsumowanie, oczekiwane efekty

Marcel wymaga opieki specjalistycznej w szkole i w domu. W szkole uczestniczy w rewalidacji, w domu w zajęciach w ramach SUO. Prowadzone przeze mnie zajęcia w liczbie 14 godzin miesięcznie mają za zadanie:

- umożliwić dziecku zdobycie wiedzy i umiejętności na miarę potrzeb,
- kształcić umiejętność poprawnego i skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach,
- rozbudzić poczucie własnej wartości i przydatności dla środowiska,
- wzbogacić osobowość,
- uwrażliwić na potrzeby swoje i rówieśników,
- umożliwić sprawne funkcjonowanie w życiu społecznym.

8. Literatura:

Dąbrowska-Kaczorek, Szewczuk-Bogusławska M., Wasilewska E., Gorzelak P., Trzebiatowska I.A., Jeśli nie zespół Aspergera to co?, wyd. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2015.

Drygas E., Gotowe scenariusze lekcji aktywizujących, czyli jak odkleić dziecko od krzeselka i9 przywrócić mu wyobraźnię, wyd. Publikat.

Jagielska G., Dziecko z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole i przedszkolu. Informacje dla pedagogów i opiekunów, ORE, Warszawa 2010.

Woźniak P., *Uczeń autystyczny na lekcjach języka polskiego*, [w:] *Wychowawca* 1/2014 s. 26-27.